



# Gyökerezni az alföldi tájban

Juhász Antallal beszélget Szabó Magdolna

– Több mint három évtizedig dolgozott etnográfusként a múzeum kötelékében. Olyan időkben is, amikor egyes-egyedül volt ott néprajzos, olyan időkben is, mikor vezetőként már népesebb kutatógárdát foghatott össze. Mit hoztak az ön számára ezek az évek?

– A három évtized jó volt arra, hogy megismerjem a tájat, a megyét. Nagyon sokat jártam a vidéket, intenzív gyűjtőmunkát végeztem. Közben élő kapcsolatot tartva az egyetem Bálint Sándor vezette tanszékével, illetve a 60-as évek elején a Magyar Néprajzi Társaság itteni, akkor igen aktív csoportjával. Persze megyehatáron kívülre is tekintve. Ez idő tájt több monografikus kutatásban vettem részt, például az orosháziiban, ahol a kézművességgel foglalkoztam, a 70-es években a keceli gyűjtőmunkában, illetve a Tisza melléki vízielet kutatásában. Kedves témát, a népi építészet, a tanyák kialakulásának kutatását szándékoltnan terjesztettem ki a Duna-Tisza közére. Amikor a 70-es években az úgynevezett falukutatók keretében országosan feltérképezték a népi építészetet, ebből a munkából én a tanyás településeket vállaltam szívesen, bejárva Nagykőrös, Cegléd, Félégháza, Halas környékét is.

Jó iskolának tekintetem a muzeológusi gyűjtőtevékenységet, mert a terepmunka lehetővé tette a táj népi kultúrájának alapos megismerését. Így történhetett, hogy a hetvenes évek közepén, a magyar népi műveltség új szintézisének tervezésekor rám is gondoltak. A Magyar Néprajznak eddig három folklórkötete jelent meg, és sajtó alatt van a negyedik, a kézművességről szóló, melybe a fa mesterembereiről, a malmokról és molnárokról, a népi sármunkákról – vályogvetőkről, tapasztókról, kemencecsinálókról – és a gyékényszövőkről, szakajtó- és kaskótókról írtam fejezeteket.

– Közben az ön irányításával megkezdődtek a Csongrád megye népművészetét bemutató kötet munkálatai, kezdeményezésére végezték a Duna-Tisza közti migrációs kutatásokat, s jegyzett több falumonográfiát...

– Valóban. A Csongrád Megyei Múzeumok néprajzi osztályával, a megyéhez kötődő kutatókkal hét esztendőig dolgoztunk a népművészetről szóló, tavaly szerkesztésében megjelent kötetben. És évek óta folytatjuk a Duna-Tisza közén a török hódoltságtól századunk közepéig zajló migráció feltérképezését. A Szeged környéki monografikus vállalkozások közül 1967-ben Ilia Mihállyal együtt szerveztem meg a tápai munkaközösséget, a hetvenes években pedig a kisteleki tanulmánykötet szerzői gárdáját. Személyes kötődéssel végeztem – hiszen 18 éves koromig ott éltem – a Sándorfalváról 1978-ban készült kötet munkáit. Később a deszki monográfiában a rác hajóvontatókkal foglalkoztam, most pedig éppen a Mórahalomról készülő könyv szerkesztésén dolgozom, amit a település centenáriuma szándékolunk megjelentetni 1992 májusában.

– Tág horizontú kutatói tevékenység. A népi emlékeit, hagyományait gyűjtögető, arról szüntelenül új meg új ismereteket szerezni kívánó etnográfust mi vonzotta az egyetemi katedra felé?

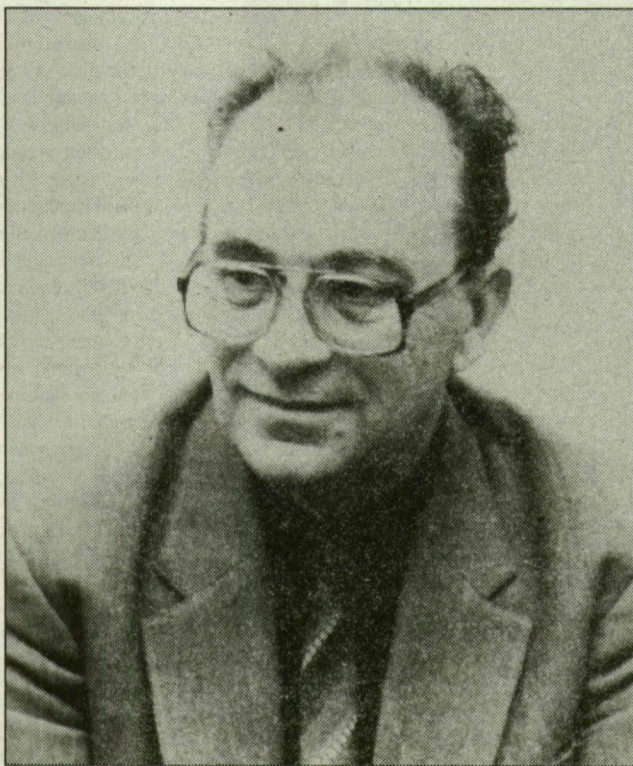
– Az ismeretek átadása, ami korábban is vonzó volt számomra.

A TIT keretében szorgalmazták, hogy a muzeológusok tartsanak ismeretterjesztő előadásokat, 1968-tól különösen kiélhettem az ilyen, kicsit pedagógusi hajlamaimat. Az utóbbi öt tanévben pedig speciálkollégiumokat tartottam a tanárképzősöknek. Mindez érlelte, hogy úgy érezzem, elérkeztem egy ismeretátadó szakaszba. A mostani lehetőséget a véletlen adta, a tanszékét korábban csaknem huszonöt évig vezető Ferenczi Imre halálával. Nehezemre esett megválni a múzeumtól, de vonzott az, hogy a fiatalokkal foglalkozzam, hogy néprajzos utánpótlást nevelhesek. Észrevettem ugyanis, hogy a mai fiatalokban több az ilyen irányú érdeklődés, mint a 20–25 évvel ezelőttiekben. Ebben van romantika, nosztalgia is, de főleg identitáskeresés. Úgy vélem, beért a néprajzi ismeretterjesztés azon törekvése, hogy felhívja a figyelmet a népi kultúra tanulságaira, például az erkölcsben megnyilatkozóakra. Az értékkeserés erős motiváló tényező. Régen a paraszti munka értékét és értékrendet teremtett, azután ezek „kollektívizálódtak”, összerosódtak. A mai 18–20 évesek szülei közül sokan megtagadták paraszti múltjukat, gyerekeik messzebb kerültek a népi kultúrából. A régi paraszti életmódról kevesebbet tudnak, de vonzódnak hozzá, s próbálják például a nagyszüleiknél fellelni.

Öröm számomra tapasztalni, hogy a hallgatók tucatjával veszik fel a néprajzi speciálkollégiumokat. Három stúdiumom – a bevezetés az etnográfiába; a bevezetés a folklorba; a magyar nép anyagi műveltsége tárgykörökben – mellett dr. Bellon Tibor adjunktus kollégám két kollégiumára – a magyar néprajz, illetve a magyar néprajzi csoportok címűre – is érdeklődéssel járnak a hallgatók, sőt már végzetek, tanári diplomások is, akik szeretnének elmélyülni ebben a tudományban.

– Az érdeklődő hallgatóknak van-e igényük arra, hogy a néprajzot önálló szakként oktassák számukra?

– A többség másodéves, és harmadik szakként foglalkozik néprajzzal. Van igény arra, hogy főtárgyként tanulhassák a néprajzot, s ezt az egyetem vezetése tá-



FOTÓ: NAGY LÁSZLÓ

**A József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének az 1991/92-es tanévtől végre ismét főállású vezetője van: pályázata alapján a szegedi néprajzi iskola jeles egyénisége, dr. Juhász Antal etnográfus nyerte el a kinevezést. S térhetett vissza alma materébe, ahol 1957-ben végzett magyar-történelem szakos tanárként. Az egyetemi éveit alatt már a néprajztudománnyal foglalkozó friss diplomások a szegedi múzeumba került gyakornoknak, majd a segédmuzeológusi grádciról felfelé lépve a Csongrád Megyei Múzeumok vezető etnográfusa lett. Kandidátusi értekezését 1986-ban védte meg. Öt éve tart néprajzi speciálkollégiumot a szegedi tanárképző főiskolán. Egyetemi docensként tanszékvezetővé idén júliustól nevezték ki.**

mogatja is. B szakként a második évtől vehetik fel azok, akik az első évben már hallgatták és 4,5-ös tanulmányi átlagot sikerült elérniük.

A tanszéken teljes értékű néprajzos generációt szeretnénk felnevelni, ehhez azonban még gyarapodnia kell az oktatói stábnak, és persze anyagi forrásokra is szükség lenne. Annál is inkább, mert határainkon túlról érkezett hallgatók – például most három-három erdélyi és kárpátaljai diák is – tanulnak nálunk. Ami persze külön öröm

ban is alapos tájékozottságot szerez. Ha járatos a magyar irodalomban, a történelemben, ha nyelveket tud, az igazán hasznára van.

– Milyen szegedi egyetemi és etnográfusi hagyományokra építi tanítványai képzését a tanszék?

– Tekintve, hogy a magyar néprajztudomány egyik erőteljes irányzata a történeti iskolázottságot képviseli, erre tudatosan törekszik a tanszék, szorosan együttműködve a történeti tanszékkel. Nem feledjük el azt sem, hogy a két világháború között ezen az egyetemen működött Kogutovics Károly professzor emberföldrajzi iskolája, és azon a tanszéken sok olyan szakdolgozat született, amikben sok népiéleti, néprajzi anyag halmozódott fel. Ezek nyomán lehetséges a földrajzosok kapcsolódása. És kapcsolódni szeretnénk az embertani tanszékhez is, a néprajzos iskolázottságú Bartucz Lajos professzor nyomdokain, ami fizikai, fiziológiai és tudati embermegismerésre törekszik. A tanszékvezetők személyes jó kapcsolatai sokévi szünet után most új lendületet adhatnak a közös munkának.

Amire természetesen a múzeummal is törekszünk: a jó, baráti kapcsolatokat fenntartjuk. A múzeum például lehetőséget ad hallgatóinknak a terepmunkára, illetve arra, hogy gyűjteményét tanulmányozzák. A néprajzos hallgatóknak nagyon fontos, hogy járhatnak a múzeumba tárgyismeretet szerezni.

A néprajzi vizsgálatokban én erőteljesen igyekszem érvényesíteni a társadalmi nézőpontot. Ezt az irányzatot a mai magyar néprajzban többen képviselik (a szomszédos megyében, Szolnokon például Szabó László). Az a szándékom, hogy ezt a szempontot a hallgatók képzésében hangsúlyosan érvényesítem. Figyeljenek fel a népiélet jelenségeinek a társadalomba való beágyazottságára, vegyék ezt észre mindenkor. És történelmi nézőponttal közelítsenek: sose csak a mai állapotot, a ma megfigyelhető népi kultúrát lássák, hanem kialakulásában tekintsek azt. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy írót forrásokat is tanulmányozzanak egy-egy témá-

val kapcsolatban, és lássák annak változásait.

Szeretném a hallgatóimban elmélyíteni a tájhoz való ragaszkodás érzését, a tájban gyökerezést. Kötődjenek szülőföldjükhöz, a tájhoz és szeressék azt! Sok szakmai értéke mellett Bálint Sándor életművének is ez az egyik fő tanulsága nekünk tanítványainak: a tájba gyökerezést örököltük tőle, amit saját munkájával példázott, hiszen a szegedi tájról írta munkáinak java részét. Ezt az örökséget szeretném átadni a Szegeden nevelődő néprajzosoknak. A tanszékre szakdolgozók leginkább a szülőföldjükről választhatnak kutatási témát.

– Tanszékvezetői pályázatában úgy fogalmazott, hogy a JATE Néprajzi Tanszékét oktatói szerepe mellett szeretné kutatási központtá is fejleszteni. Mihez kötődik kutatómunkájuk?

– Elsősorban a Dél-Alföldre, a Vajdaságra, a szomszédos romániai területekre terjedne ki a kutatások köre. Kapcsolódva ahhoz, hogy a két világháború között Szegeden az egyetemen volt már egy olyan iskola, amely az Alföld-kutatást tűzte a lobogójára. Folyóiratában, az Alföldi Tudományos Gyűjteményben közölte például Bálint Sándor Szeged néprajzi tájmonográfijának tematikus tervezetét. Úgy vélem, ennek az iskolának az újraélesztéséhez kedvező most az időpont. A JATE vezetése tárgyalta az újvidéki és a temesvári egyetemmel egy délkelet-európai tudományos összefogásról. Ennek a kereteibe a dél-alföldi és a szomszédos területekre kiterjedő etnográfiai kutatás jól beilleszkedik.

Foglalkozni kívánunk a nagytájban élő magyarság, a nemzeti-ségek kutatásával, a kölcsönhatásokkal. Ehhez jó anyagot szolgáltat az a kutatás, amit a 70-es, 80-as években Ferenczi Imre szervezett a dél-alföldi szokás és hiedelem témakörökben. Ebben sok amatőr kutató részt vett, anyagaik ide kerültek a tanszékre és lehet rájuk támaszkodni. Egyébként jó kapcsolataink vannak a vajdasági, a temesvári, a dél-romániai kutatókkal, az ő részvételükre is számíthatunk.

A debreceni egyetem néprajzi tanszéke régen felvállalta már, hogy egy-egy tájon – korábban Zemplénben, újabban Gömörben – intenzív kutatást folytasson, ez a tevékenységük példa a szegedi alföldkutató iskola mellett számunkra, amikor egy alföldi nagytáj kutatását tűzi célul a szegedi tanszék.

Természetesen folytatni kívánjuk a Duna-Tisza közti migrációs kutatásokat (OTKA támogatással), ezekben szeretnénk bevonni néhány hallgatót is. Az eredményeket publikálni akarjuk, ám a tanszék mostani anyagi ellátottsága mellett ez nemigen lehetséges. Alapítványokat pályázunk meg, amelyekből eszközökre, kapcsolatok kiépítésére, eredményeink közzétételére szeretnénk pénzt szerezni. A tanszék kap szerény támogatást az akadémiától, de ebből csak a terepmunkákra és az amatőr kutatók jobb munkáinak honorálására futja, publikálásra nem. Mégis szeretném, ha a szűkös anyagiak ellenére az egyetemi folyóiratban, a Néprajz és Nyelvtudományban minél több néprajzi munkát adhatnánk közre.

– Kívánom, legyen úgy, mint szeretné, s amint eltervezte a tanszék és saját további tevékenységét!



A múzeumi hattyúdál: Szeged népművészete – állandó kiállítás